

Lakivaliokunta

Valtioneuvoston kirjelmä eduskunnalle ehdotuksesta Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi julkista osallistumista harjoittavien henkilöiden suojelemisesta ilmeisen perusteettomilta tai aiheettomilta kanteilta (”strategiset häirintätarkoituksessa nostetut kanteet”)

Suurelle valiokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Valtioneuvoston kirjelmä eduskunnalle ehdotuksesta Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi julkista osallistumista harjoittavien henkilöiden suojelemisesta ilmeisen perusteettomilta tai aiheettomilta kanteilta (”strategiset häirintätarkoituksessa nostetut kanteet”) (U 55/2022 vp): Lakivaliokuntaan on saapunut jatkokirjelmä UJ 4/2023 vp — U 55/2022 vp mahdollisia toimenpiteitä varten.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- erityisasiantuntija Piritta Koivukoski-Kouhia, oikeusministeriö
- osastonjohtaja, käräjätuomari Petteri Plosila, Helsingin käräjäoikeus
- asianajaja Martina Kronström, Suomen Asianajajaliitto

Valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon:

- Amnesty International, Suomen osasto ry
- Suomen Journalistiliitto ry

Viitetiedot

Lakivaliokunta on aiemmin käsitellyt asiaa EU:n demokratiasuunnitelmaa koskevassa lausunnossaan LaVL 7/2021 vp — E 12/2021 vp, E 18/2021 vp sekä antanut komission direktiiviehdotusta koskevasta U-kirjelmästä lausunnon LaVL 23/2022 vp — U 55/2022 vp.

VALTIONEUVOSTON JATKOKIRJELMÄ

Ehdotus

Euroopan komissio antoi 27.4.2022 ehdotuksen Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi julkista osallistumista harjoittavien henkilöiden suojelemisesta ilmeisen perusteettomilta tai aiheettomilta kanteilta ("strategiset häirintätarkoituksessa nostetut kanteet", SLAPP-direktiivi.). Strategisista häirintätarkoituksessa nostetuista kanteista käytetään lyhennettä SLAPP (Strategic Lawsuit Against Public Participation).

Ehdotusta on käsitelty Ranskan, Tšekin ja Ruotsin puheenjohtajakausilla neuvoston siviilioikeustyöryhmässä.

Puheenjohtajan tavoitteena on neuvoston yleisnäkemyksen hyväksyminen oikeus- ja sisäasioiden neuvostossa 8.—9.6.2023. Jatkokirjelmässä täydennetään valtioneuvoston kantoja neuvoston käsittely huomioiden.

Valtioneuvoston kanta

Valtioneuvosto on muodostanut näkemyksen direktiiviehdotukseen aikaisemmin eduskuntakirjelmässä U 55/2022 vp: Suomi on sitoutunut edistämään perus- ja ihmisoikeuksien, demokratian ja oikeusvaltioperiaatteen toteutumista kokonaisvaltaisesti ja painottaen ennaltaehkäiseviä toimia. Suomi pitää tärkeinä myös toimia, joilla edistetään tiedotusvälineiden vapautta ja moniarvoisuutta.

Suomi pitää tärkeänä direktiivin tavoitteita torjua SLAPP-ilmiön laajenemista, yhtenäistää käsittelyä SLAPP-kanteista ja antaa tuomioistuimille ja mahdollisille kohteille välineitä SLAPP-kanteita vastaan.

Direktiivissä ehdotettu menettely oikeussuojakeinojen käyttämiseksi on kuitenkin melko raskas. Direktiivillä tulee pyrkiä vähimmäissääntelyyn, joka on riittävän joustavaa ja jättää jäsenvaltioille liikkumavaraa sääntelyn tavoitteiden toteuttamiseen kansallisella tasolla. Esimerkiksi vakuutusta koskevan sääntelyn tarve tulee jättää jäsenvaltioiden kansalliseen harkintaan, koska ehdotus voi olla ongelmallinen oikeuden saatavuuden kannalta. Suomi suhtautuu kielteisesti myös ehdotukseen ns. varoittavista seuraamuksista.

Valtioneuvosto täydentää aikaisempia kantojaan seuraavasti osallistuakseen direktiiviehdotuksen käsittelyyn neuvostossa:

Valtioneuvosto voi kokonaisharkintaan perustuen hyväksyä puheenjohtajavaltion laatiman kompromissiehdotuksen, koska useimmat Suomen neuvottelutavoitteista ovat toteutumassa. Neuvottelujen aikana tehdyt Suomen kannalta myönteisimmät muutokset neuvoteltuihin säädöksiin koskevat oikeussuojakeinojen joustavampaa käyttämistä ja kantajalle määrättäviä seuraamuksia.

Valiokunnan lausunto LaVL 1/2023 vp

Suomen alkuperäisistä neuvottelutavoitteista poiketen direktiivissä ei määriteltäisi rajatylittäviä vaikutuksia, eikä vakuutta koskevaa sääntelyä jätettäisi kokonaan kansalliseen harkintaan. Vakuutta koskeva säännös on kuitenkin muuttunut joustavammaksi ja siinä huomioidaan aikaisempaa paremmin oikeus saattaa asiansa tuomioistuimen käsiteltäväksi.

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Direktiiviehdotus sisältää vähimmäissäännökset strategisia häirintätarkoituksessa nostettuja siviilikanteita eli SLAPP-kanteita vastaan. Lakivaliokunta on komission direktiiviehdotusta koskevassa aiemmassa lausunnossaan pitänyt ehdotuksen tavoitteita kannatettavina (ks. LaVL 23/2022 vp, s. 3). Valiokunta on katsonut, että SLAPP-kanteissa on kyse eräänlaisesta oikeuden väärinkäytöstä, minkä vuoksi on tärkeää, että tuomioistuimilla on tehokkaat keinot käsitellä tällaisia kanteita ja kanteiden kohteilla keinoja puolustaa itseään. Toisaalta valiokunnan aiemman lausunnon mukaan tulevilla direktiivillä tulee pyrkiä EU:n tason vähimmäissääntelyyn, joka on riittävän joustavaa ja jättää jäsenvaltioille liikkumavaraa sääntelyn tavoitteiden toteuttamiseen kansallisella tasolla sekä on mahdollisimman tasapainoista ja oikeasuhtaista ottaen huomioon oikeusturvaan ja oikeuden saatavuuteen liittyvät näkökohdat (ks. LaVL 23/2022 vp sekä myös LaVL 7/2021 vp).

Neuvoston työryhmäneuvotteluissa komission direktiiviehdotukseen on tehty muutoksia, ja useat Suomen keskeiset neuvottelutavoitteet ovat toteutumassa. Puheenjohtajavaltion laatimassa kompromissiehdotuksessa on muun muassa täsmennetty, ettei sääntely tule sovellettavaksi rikosasioihin, vaan sitä sovelletaan siviili- ja kauppaoikeudellisiin asioihin. Lisäksi oikeussuojakeinojen käyttämistä koskevia säännöksiä on muutettu joustavammiksi ja kansallisen prosessilainsäädännön kanssa yhteensopivammiksi. Aiempaan lausuntoonsa viitaten lakivaliokunta pitää mainittuja muutoksia myönteisinä (ks. LaVL 23/2023 vp, s. 4).

Alkuperäisen direktiiviehdotuksen mukaan tuomioistuimen tulee voida määrätä seuraamuksia eli ns. varoittavia rangaistuksia ilmeisen perusteettoman kanteen nostaneelle. Ehdotusta on neuvottelujen kuluessa tältä osin muutettu siten, että varoittavien seuraamusten sijaan tuomioistuimet voisivat määrätä ilmeisen perusteettoman kanteen nostaneelle myös muita asianmukaisia toimenpiteitä, joiden määrittelyssä jäsenvaltioilla on harkintavaltaa. Lakivaliokunta pitää muutosta kannatettavana, sillä aiemmassa lausunnossaan valiokunta suhtautui Suomen voimassa olevan oikeuden kannalta vieraaseen ehdotukseen valtioneuvoston tavoin kielteisesti ja katsoi sen olevan ongelmallinen oikeuden saatavuuden ja tehokkaiden oikeussuojakeinojen kannalta (LaVL 23/2022 vp, s. 4).

Kaikki Suomen neuvottelutavoitteet eivät kuitenkaan ole toteutumassa tai ovat toteutumassa osittain. Rajat ylittävien vaikutusten määrittelyn osalta työryhmäneuvotteluissa on päädytty siihen, ettei kyseisiä vaikutuksia määritellä, koska alkuperäisen direktiiviehdotuksen hyvin laaja määrittelmä ei ole saanut kannatusta. Suomen neuvottelutavoitteena on myös ollut, että kantajalle oikeudenkäyntikulujen tai vahingonkorvauksen turvaamiseksi asetettava vakuus jätettäisiin jäsenvaltioiden kansalliseen harkintaan. Lakivaliokunta on aiemmassa lausunnossaan tältä osin kiinnittänyt huomiota siihen, että ehdotettu sääntely on Suomen voimassa olevalle oikeudelle vierasta ja voi olla ongelmallinen oikeuden saatavuuden kannalta (ks. LaVL 23/2022 vp, s. 4). Neuvot-

Valiokunnan lausunto LaVL 1/2023 vp

teluissa vakuutta koskevaa sääntelyä ei ole päädytty jättämään jäsenvaltioiden kansalliseen harkintaan, mutta sääntely on muuttunut joustavammaksi ja sitä on täsmennetty siten, ettei vakuuden määrittämisellä tule rajoittaa oikeutta saattaa asia tuomioistuimen käsiteltäväksi. Lisäksi jäsenvaltiot voivat päättää, voiko tuomioistuin määrätä kantajan asettamaan vakuuden vain oikeudenkäyntikulujen vai oikeudenkäyntikulujen ja vahinkojen varalta. Saamaansa selvitystä sekä neuvottelutilannetta kokonaisuutena arvioituaan valiokunta pitää neuvottelutulosta edellä mainituil-takin osin hyväksyttävänä. Valiokunta voi siten valtioneuvoston tavoin kokonaisharkintaan pe-rustuen hyväksyä puheenjohtajavaltion kompromissiehdotuksen.

Tuleva direktiivi aiheuttaa muutostarpeita kansalliseen prosessilainsäädäntöön. Valtioneuvoston jatkokirjelmän mukaan mahdollista olisi säätää uusi prosessilaki, jota sovellettaisiin ainoastaan direktiivissä tarkoitettuihin SLAPP-kanteisiin. Toisaalta mahdollisena pidetään, että direktiivin edellyttämät muutokset tehtäisiin kansallisiin prosessisäännöksiin ottaen huomioon, että direktii-villä on tarkoitus luoda menettelytakeita, jotka koskevat siviiliprosessioikeuden peruskysymyk-siä. Lakivaliokunta toteaa, että oikeuden väärinkäyttöä esiintyy muutoinkin kuin SLAPP-kantei-den muodossa. Valiokunta pitää tärkeänä, että direktiivin kansallista täytäntöönpanotapaa arvioi-daan jatkossa huolellisesti.

VALIOKUNNAN LAUSUNTO

Lakivaliokunta ilmoittaa,

että se yhtyy asiassa valtioneuvoston kantaan.

Helsingissä 16.5.2023

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Leena Meri ps
varapuheenjohtaja Sandra Bergqvist r
jäsen Miko Bergbom ps
jäsen Kaisa Garedew ps
jäsen Eeva Kalli kesk
jäsen Vesa Kallio kesk
jäsen Mari Kaunistola kok
jäsen Pihla Keto-Huovinen kok
jäsen Minja Koskela vas
jäsen Lauri Lyly sd
jäsen Helena Marttila sd
jäsen Jenni Pitko vihr
varajäsen Anne Kalmari kesk (osittain)
varajäsen Pinja Perholehto sd

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Marja Tuokila